

פרשת חיי שרה

מחודש

**וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים
שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: (כג, א)**

צדיק שנפטר קודם זמנו מקבל שכר כאילו השלים שניו

וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה. כריך לדעת למה אמר ויהיו, ולא אמר כסדר האמור בכל הצדיקים, 'וַיְהִי אָדָם' (לעיל ה ג) 'וַיְהִי שָׁם' (סס יא יא), או יאמר אלה שני כסדר האמור באברהם (להלן כה ז):

אֲבָן יתבאר על דרך אומרים ז"ל (תנחומא וירא כג) שסיבת מיתתה היה כשהודיעה עקידת יצחק, וכמעט שלא נשחט פרחת נשמתה. וכפי זה מיתת שרה היתה מלד שמועת יצחק, הוא שרמו באומרו **וַיְהִי** לשון כער, שרמו אל האמור:

או יראה לפי מאמרים ז"ל הנזכר, שמתה על ידי צקורה רעה, זה יגיד שסם לא היה המאורע עוד לה חיים. והוא אומרו **וַיְהִי**, פירוש הויה חדשה משונית מהקצבה, שקצבת ימיה יותר הס, ועל ידי מעשה הנזכר היו חייה סך האמור בענין. ואומרו **חַיֵּי שָׂרָה**, כי הצדיקים מחיים ימיהם, והרשעים ימיהם מחיים אותם:

ואומרו עוד שני חיי שרה, לפי מה שפירשתי שאמר ויהיו להגיד שמתה מחמת כער – יגיד הכתוב באומרו **שְׁנֵי חַיֵּי וְגו'**, פירוש ששלמה שני חייה שקצבו לה, אלא שהיה זה סיבה שמתה על ידה. ולמה שפירשתי שעל ידי סיבת הצקורה עלו לה חייה פחות ממה שהיו – יכוין להודיע משפט החסד אשר ישפוט הקדוש ברוך הוא לידליו, כי כל צדיק שלא השלים ימיו לסיבה ידועה, לא יגרע ה' מצדיק מה שהיה מרויח אילו חי שניו שלמים, וישלים לו שכרו על השנים שלא פעל בהם דבר (תנחומא תשא ג), כי יאמר אליו אילו הייתי חי תאוותי היתה לסגל דבר טוב. והוא אומרו **שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה**, כיוון אל השאר, שכל שנותיה היו חיים ממנה והאירו מכבודה:

שנים הטובות של חיי שרה היו רק כ"ז שנה

עוד יתבאר הכתוב על זה הדרך, ויהיו חיי שרה, פירוש כלער היו חיי שרה מאה שנה, כי ככולן היתה כלער. עד

פניני וחידושי אור החיים הק'

ע"י התגברות על היצר"ר זוכה לקדושה והשגות

וַתָּמָת וְגו' בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְגו' (כג, ט). ואומרו **בְּאֶרֶץ כְּנָעַן**, כי העולם הזה יקרא ארץ כנען (זכר ח"א פ), הוא יצר הרע. ובאמצעות התעצמותו כנגדו, ישיג האדם להפליא לעשות בקדושה ובהשגה:

ענותנותו של אברהם אע"ה

גַּר וְתוֹשָׁב אֲנִי עִמָּכֶם וְגו' (כג, ד). עוד טעם אומרו **גַּר**, כי חש לומר על עצמו **תוֹשָׁב** בעולם הזה, והוא הפך מדת הצדיקים, לזה הקדים לומר **גַּר**:

וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לְעַם הָאֶרֶץ וְגו' (כג, ז). גילה להם היפך דבריהם אליו, כי אינו מחזיק עצמו נשיא להם, אלא בגדר שהם בכבוד למעלה ממנו:

בני חת – פיהם וליבם אינו שוה

וַיִּשְׁעֲנוּ בְנֵי חַת וְגו' לֵאמֹר לוֹ: (כג, ה). עוד נתכוון לומר, שלא הסכימו ביניהם על הדבר האמור בתשובתם, אלא **לֵאמֹר לוֹ**, וכמו שגילה סופם על תחילתם 'בכסף מלא' (פס' ט):

בני חת – פיהם וליבם אינו שוה

וַיִּתֵּן לִי אֶת מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה וְגו' (כג, ט). דקדק לומר לשון מתנה, הגם שנטל ממנו דמים כאומרו **בְּכֶסֶף מְלֵא**. גם דקדק לומר **בְּתוֹכָם**. הנה נתחכם אברהם לקנות המערה בסדר שאין אחריו ערעור, ולהיות שרבותינו ז"ל אמרו (זכר ח"א קכח) שעפרון מימיו לא ראה במערה זולת החשך והבהלה, ואם כן יכול הוא לבא בטענה כשידע שהמערה יקרת הערך, ואפילו לעולם חוזר הוא, ואין זכות המערה מתקיים ביד אברהם לעולם:

תשעים שנה והיא בחבלי לידה שלא ילדה לאברהם, ולא ולמד מה שאמרה רחל (להלן ל א) הָבָה לִי בָנִים וְאִם אֵין יָמָה וְגו'. ומתשעים עד מאה בקרוב, שהיה ישמעאל כודף את יצחק להורגו כמאמרם ז"ל (בר"ר נג יא), והיתה מלכערת על הדבר, הרי מאה שנה. **ועשרים שנה ושבע שנים** לאלה יחשבו שני חיי שרה, כי אז בטחה בצנה, כי כבר גרס אברהם את ישמעאל:

וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אֲרָבַע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לְסַפֵּד לְשָׂרָה וּלְבִתָּהּ: (כג, ט)

אנא אחאי בר יאשיה, וכו'. והטעם הוא כי בהיותם בעולם הזה, מהפכים בחינת החומר שביסודות, לבחינת הרוחניות הקדוש שצנפס, באמצעות מעשים טובים והפלגת התורה שמשתדלים בעולם הזה:

ולחשבילך דבר לא ולמד מה שכתב רמז"ס פ"ד מהלכות יסודי התורה דין ה' שישתנה היסוד ליסוד חזירו הקרוב אליו ויהפך העפר למים, וכמו כן ימלא שצאמצעות דביקות האדם בקונו יתהפכו היסודות כולם ליסוד האש, ויסוד האש ליסוד אש הנשמה, והבן: ווראה ההמשך בפניני וחידושי – דיבור הראשון

צדיקים במיתתם קרויים חיים

וַתָּמָת שָׂרָה. רמז הכתוב באומרו **בְּקִרְיַת אֲרָבַע**, לומר כי חס ושלום לא יתייחס המיתה לצדיקים, אלא שקרית ארבע פירוש, עיר שהיתה בנויה מארבעה יסודות, נפרדה היא ונסעה מהם. ואומרו **חַיָּא חֶבְרוֹן**, פירוש שהגם שמתה היא משפעת בהם בחינת החיבור, כי הצדיקים הגם שימותו הגוף אינו מושלל מהחיים, כי צדיקים במיתתם קרויים חיים (ברכות יא), ולא ולמד ממעשה דרב אחאי בר יאשיה (שבת קנב), והנה קפולאי (חופרים, דס"ו) דהו קפלי בארעא דרב נחמן, נחר בהו רב אחאי בר יאשיה (שהיה נקבר סס), אחר ואמרו ליה לרב נחמן נחר בן גברא, אחר ואמר ליה מאן ניהו מר, אמר ליה

כל התורה היא שכליית ומחייב ההנהגה כן

גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֲחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאַקְבְּרָה מִתִּי מִלְּפָנַי: (כג, ד)

גַּר וְתוֹשֵׁב וּגְרִי. טעם טענתו גַּר וְתוֹשֵׁב. על פי מה שכתב רמב"ם זצ"ל מהלכות זכיה ומתנה (ה"א) וזה לשונו: יכול ליתן מתנת חנם לגר תושב שאתה מצווה להחיותו דכתיב (ויקרא כה לה) גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחִי עִמָּךְ ע"כ. ויש לך לדעת כי כל תורתנו הקדושה היא שכליית, ובפרט בענייני ההנהגה הארצית, וכמו שאנו

מתנהגים בגר היושב עמנו, כמו כן יתחייב שכליות יושבי הארץ להנהיג ביניהם להחיות אדם שהוא גר ותושב עמהם ולתת לו מתנת חנם. והיא טענת אברהם גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי תָנוּ לִי, ודקדק לומר גַּר ולא הספיק לומר תוֹשֵׁב, המכוון לומר שהגם שאני גר ואני מכס, אף על פי כן הריני תושב:

לפעמים ימנע התפלה מצד האמצעי

וַיֹּאמֶר יי אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אֲבִרְהָם הַקָּרָה נָא לְפָנַי הַיּוֹם וְעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אֲבִרְהָם: (כד, יב)

וַיֹּאמֶר ה' וּגְרִי הַקָּרָה וּגְרִי. בטוח היה אליעזר באדונו שתפלתו מקובלת, אשר התפלל 'הוא יִשְׁלַח מַלְאָכִי וְגו' (פס' ז), והוסיף הוא להתפלל שיהיה הוא ראוי ליעשות הדבר על ידו, כי ימצא לפעמים שתהיה מניעה לקיים דברי התפלה מצד האמצעי, לזה התפלל לאלהי אדונו שיקרה לפניו:

הותרנות היא סימן המובהקת של משפחת אברהם

וַיַּעַם שְׁהוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת סֹדֶר זֶה, כִּי חָס לִבִּי לַעֲשׂוֹתוֹ מִשְׁפַּחַת

אברהם, כשידעו כי הוא מצווה ועומד לקחת בת מהם, יתנו לו שפחה משפחותם אשר אתם צבית ויאמרו כי היא מזרעם, לזה נתחכם ועשה כסדר זה, בהצננה מובהקת שהיא הותרנות המופלגת, שנותנת יותר ממה ששאל ממנה. גם בזה ידע אותה ידיעה נודקת כי היא מצבית אברהם, שהשיחה לפי תומה מבלי דעת דבר ממנו כי אותה יבקש, ופתח דבריה האירו באומרה (פס' כד) בַּת בְּתוּאֵל וּגְרִי:

רחמנותה של רבקה

וַיְרִין הַעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאִינִי נָא מַעַט מִיָּמִים מִבְּרֶדְךָ: וַתֹּאמֶר שִׂתָּה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתִּרְדּוּ בְּרָהּ עַל יָדָהּ וַתִּשְׁקָחוּ: וַתִּבְלֶל לְהִשְׁקָתָהּ וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלִיךָ אֶשְׂאֵב עַד אִם בָּלוּ לְשִׁתָּתָה: (כד, יז-יט)

וַתִּבְלֶל לְהִשְׁקָתָהּ. היה צריך לומר ויכל לשותות, נטחון לומר שהיתה היא מקרבת לו המים לשותות עד סוף השתיה, ולא היה צריך הוא לטרוח בהטיית מים אליו:

עוֹד אֶפְשֶׁר, שֶׁחֲשָׂה עָלָיו לֵאמֹר שֶׁהִיא עֵיפָה דַּרְךְ וְהַפְלָגַת הַשְׁתִּיָּה תִזְיק, וְהִיא הַלְדָּקַת שְׁעָרָה דְּלַעֲתָה שִׁיעוֹר שִׁסְפִּיק לַשְׁתִּיָּתוֹ, וְלֹא רָצָה לְהוֹסִיף לוֹ לֵב לִיִּסְתֵּכֵן, כִּי הָעֵיפָה לֹא יִשְׁעַר בְּשִׁתְּיָתוֹ זַעַת צְמָאוֹנוֹ. וְכִי שָׁלַח יַחֲשׁוֹב כִּי לֵאמֹר הַמַּעֲטָה הַטּוֹרַח נִתְּכוֹנָה, לִזֶּה אֲמַרָה אֲלֵיו גַּם לְגַמְלִיךָ וּגְרִי עַד אִם בָּלוּ, וְלֹא אֲתַנְּהָ עִמָּהֶם בְּהַשְׁעֵרַת הַהִסְתַּפְקוֹת, הֵא לַמַּדָּת כִּי לֵאמֹר רַחֲמֹנוֹת וְהַצָּהָה נִתְּכוֹנָה אֲלֵיו כְּטַעַם הַנִּזְכָּר:

במקום צער יש להקדים לאדם קודם לבהמות

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אֲוִמְרָם ז"ל (בְּרִיּוֹת מ.) בְּפִסּוֹק (דְּבָרִים יא טו)

ונתתי עֶשֶׂב בְּשִׁבְרָךְ לִבְהֵמָתְךָ וּגְרִי שֶׁצִּרִּיךְ אֲדָם לְהַקְדִּים לַחַת מִזֶּן לְבִהֲמוֹתוֹ וְאַחֵר כִּד אֶת עֲצָמוֹ. ויש לך לדעת כי דוקא דאין כאן סכנה או צער, אבל בסכנה או צעיר צעיר – קודם יש לחוש לצער וואחר כך בהמתו, ולזה כששאל האיש הַגְּמִיאִינִי [נָא] מַעַט, הרגישה הדקת כי צמא למים היה ומצטער היה, לזה אמרה לו שיתן, וכשנתנה לו שיעור ששיערה כי ודאי אין כאן חשש לצער הצמא – וַתִּבְלֶל לְהִשְׁקָתָהּ וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלִיךָ אֶשְׂאֵב, כי בגדר זה שאינך מצטער – אֲוִמְרָם צִרִּיךְ לְהַקְדִּים, והוא שסמך הכתוב לוחכל להשקותו וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלִיךָ וּגְרִי. ואומר **עַד אִם בָּלוּ**, פירוש לא אשער להם כפי האומדנא, אלא אשקה ולא אשא ידי עד שאראה שמים לפנים ואינם שותים, וזה לך האות **בִּי בָלוּ לְשִׁתָּתָה:**

הגמילות חסד - שהאורח לא יטרח, ולא ידאג לטרחתו

וַתֹּאמֶר שִׂתָּה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתִּרְדּוּ בְּרָהּ עַל יָדָהּ וַתִּשְׁקָחוּ: (כד, יח)

וַתֹּאמֶר שִׂתָּה וּגְרִי. פירוש כנגד שאמרת 'גמלא' מעט, שיתן כחפץ. ולא שיתן הוא צידו, אלא היא תטרח צמאה להשקות צמא למים, וַתְּמַהֵר וַתִּרְדּוּ בְּרָהּ עַל יָדָהּ כִּי שָׁלַח יַטְרַח הוּא בְּשִׁתָּת הַכֹּל לַשְׁתוֹת. ואומר וַתִּשְׁקָחוּ, פירוש מלבד שלא טרח לשאת הכד, עוד לה שהיתה טורחת לקרב לפיו המים, שלא יטרח הוא אפילו להטות הכלי:

וַיַּעַם שְׁהוֹלֵךְ לַעֲשׂוֹת סֹדֶר זֶה, כִּי חָס לִבִּי לַעֲשׂוֹתוֹ מִשְׁפַּחַת

וותרנות נטחונה הדקת, שאם היתה מקדמת לומר גַּם לְגַמְלִיךָ וּגְרִי קודם שישתה הוא, יש מקום לו למהר להקל טורחה, כיון שעוד לה טרחת הגמלים, מה שאין כן קודם שתודיעהו יחשוב כי הוא זה כל הטורח, וישתה כחפצו לאט לאט, ואחר ששתה, תיכף אמרה גַּם לְגַמְלִיךָ וּגְרִי:

פניני וחידושי אור החיים הק'

מחממת זקנותו חשש אברהם שישיא אליעזר את בתו ליצחק

ואברהם זקן בא בימים וגו' (כז, א). פירוש לצד שראה עצמו זקן, וגם ראה כי הגדיל ה' להטיב עמו בכל טוב, חש על העבד המושל בכל ורואה נכסים מרובים והאיש אדוני הכל זקן, יחשוב מחשבות להשיא בתו ליצחק, כי יתן בטוב עינו. לזה אמר לו שים נא ירך וגו', נתחכם להשביעו בדרך כלל על הכנעני, ואזניו תשמענה דבר כי הקול לו קול אליו שיבטל דעתו כי הוא ארור כנען כפי דבריהם ז"ל (בר"י נט א), ויצחק ברוך:

אליעזר לקח הרבה גמלים

ויקח העבד עשרה גמלים (כז, י). עוד ירצה שלקח עשרה גמלים, פירוש הרבה, על דרך אומרו (ס"א א ט) 'טוב לך מעשרה בנים':

הצמידים תאמו בדיוק על ידיה

ושני צמידים על ידיה (כז, כג). על ידיה, פירוש שהלמוה כאילו נעשו כשיעור זה:

הרע שונא תמיד את חלק הטוב, אפי' בקרובו

אחתנו את ה'י לאלי רבקה וגו' (כז, ס). טעם אומרו את, פירוש, אחר שנתבשר אברהם שאלפי רבבה יצאו מיצחק, יהי רצון שיצאו ממך. ויותר היה טוב להם שלא יהיה הדבר ולא יקום, והבן, כי כל חלק הרע ישנא חלק הטוב, ולו יהיה בנו ובתו:

לעת"ל יהיו בני ישמעאל עבדים לבני"

ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנת וישלחם וגו' (כז, ו). ולישמעאל לא אמר הכתוב שנתן לו מתנות ושלחו, כי לפי מה שכתבנו (לעיל טז א) כי ישמעאל משפט קנייה יש בו ליצחק, משולח ועומד הוא. ויש יום לאל איום, משפט יעשה, ויכיר נקנה לקוניו:

אברהם לא השלים שנותיו

ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי וגו' (כז, ז). דקדק לומר [אשר] חי, על פי דבריהם ז"ל (בר"י סג יג) שאמרו כי חסרו לו חמש שנים קודם יום שבו עשה עשו חמש עבירות, ולזה אמר אשר חי, פירוש לא שנים שקצבו לו, כי יותר היו, אלא אלה הם מה שחי:

ויאמר בוא ברוך יי למה תעמוד בחוץ ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים: (כז, ז-ח)

שיאמר 'למה תעמוד' ואחר כך יאמר 'בא וגו': עוד יראה על זה הדרך, והנה עומד וגו', שהגם ששאל שאל האיש את רבקה 'היש בית אביך מקום' וגו' ואמרה 'גם תבן וגו' גם מקום [ללון] וגו' (פס' כג-כד), אף על פי כן לא מפני זה נטה אחריה ללכת בית אביה, אלא עמד במקומו על העין. ואומרו בא ברוך וגו' ואחר כך אמר למה וגו', נתכוון לומר לו כי מה שמזמנו לבא אלכו, לא להאכסינו בביתו, אלא שלא יעמוד בחוץ, אבל לעולם כורכו על עצמו, כי עיני קטלני (איו"ב טו):

ולרבקה אח ושמנו לבן וירץ לבן אל האיש החוצה אל העין: ויהי בראת את הנזם ואת הצמידים על ידי אחתו ובשמעו את דברי רבקה אחתו לאמר בך דבר אלי האיש ויבא אל האיש והנה עמד על הגמלים על העין: (כז, ט-כ)

לבן לבש קנאת אחותו

ולרבקה אח ושמנו לבן וגו'. לדבריהם ז"ל (במדכ"ר י ה; ועו) שאמרו 'כי האליקים שמים קודם להם, דכתיב (דוד ז א) וגמנו בעז, וישם האיש אלימלך (שם א ב), אבל הרשעים הם קודמים לשמים, דכתיב (ש"א כה כה) נבל שמו וגו'. אם כן למה לקח הכתוב סדר האליקים בלבן הרשע. ולמה טעם לדבר יש להעיר בכתוב אומרו וירץ למה רץ, ורבותינו ז"ל (ילקוט רמז קט) אמרו 'לפי שראה הנזם וכו' נתן עינו בממון'. ועדיין קשה אם כן היה לו להקדים לומר ויהי בראות וגו' וירץ וגו'. גם בזה לא היה צריך לכתוב שתי פעמים אל האיש החוצה, אל העין:

אכן הכוונה היא, כי זה האיש לבן חדר לקראת האיש, ביודעו מה שעבר בינו ובין רבקה מהדברים ומקורב הדעת, והוא איש נכרי, הרי זה מגיד כי דברים בגו, ולזה לבש קנאה ורץ לקראתו לפגוע בו בקנאתו את קנאת אחותו, ולכל בחינת מעשה זה ייחס ה' אותו וייחוסין של דליקים, ואמר ושמנו לבן, כי מעשה דליקים עשה בזה, ואין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר צריה (פסחים קיח.). ואומרו ויהי בראות וגו' יגיד כי מה שקדם, היה קודם בראות הצמידים וקודם שמעו דברי אחותו סדרן של מעשים, חסדו לאליעזר בדבר מכוער, אבל בראות הנזם וגו' ובשמעו וגו' ככה דבר אלי האיש, שב אפו. ואף על פי כן מודיע הכתוב שיאל לקראת האיש לא להרע, אלא אדרבה להאכסינו ולהחזיק לו טובה, ובזה נתיישב:

לבן רץ לעשות רעה לאליעזר

ויהי בראת את הנזם ואת הצמידים על ידי אחתו ובשמעו את דברי רבקה אחתו לאמר בך דבר אלי האיש ויבא אל האיש והנה עמד על הגמלים על העין: ומקום לגמלים: (כז, ז-ח)

ויבא אל וגו' והנה עומד על וגו'. צריך לדעת מה בא ללמדנו באומרו והנה עומד וגו', ועל פי דברי רבותינו ז"ל (ילקוט טז) שאמרו 'כי הכיר אליעזר במרוצתו של לבן לרעה, והזכיר שם המפורש והעמיד הגמלים באויר על העין'. והוא אומרו הגמלים על העין, והוא עמד על הגמלים דכתיב והנה עומד וגו', וממקום גבוה קרא לו לבן, והוא אומרו בא ברוך ה', ואחר שאל ממקום גבוה, דבר אליו למה תעמוד בחוץ. ובזה לא קשה למה הקדים לומר בא וגו' ואחר כך אמר למה תעמוד וגו', כי הראוי